

Η εξέγερση των Μάου Μάου στην Κένυα

<https://www.kathimerini.gr/world/485175/i-exegersi-ton-maoy-maoy-stin-kenya/>

Του Αστέρη Χουλιάρη* 07.04.2013 • 08:00

Τον Οκτώβριο του 2012 οι κάτοικοι του Ναϊρόμπι, της πρωτεύουσας της Κένυας, βγήκαν στους δρόμους για να γιορτάσουν: το Ανώτατο Δικαστήριο της Βρετανίας είχε δώσει σε τέσσερις ηλικιωμένους Κενυάτες το δικαίωμα να προσφύγουν κατά της βρετανικής κυβέρνησης για τα φρικτά βασανιστήρια που υπέστησαν στη διάρκεια των επιχειρήσεων των βρετανικών σωμάτων ασφαλείας στη δεκαετία του '50. Οι τέσσερις βετεράνοι μίλησαν για ευνουχισμούς, βιασμούς και άγριους ξυλοδαρμούς, ανοίγοντας τον δρόμο της διεκδίκησης αποζημιώσεων για χιλιάδες συμπατριώτες τους. Ο τίτλος του σχετικού άρθρου στον Guardian είναι ενδεικτικός της σημασίας της απόφασης: «Οι Μάου Μάου μπορεί να ξαναγράψουν την ιστορία της βρετανικής αυτοκρατορίας». Και η κενυάτικη Daily Nation πρόσθεσε: «με μελανά χρώματα».

Θύματα 32 λευκοί και χιλιάδες Κικούγιου

Η εξέγερση των Μάου Μάου, που ξέσπασε το 1952, ήταν η αντίδραση πολλών Κικούγιου (της μεγαλύτερης εθνότητας της Κένυας) εναντίον των βρετανικών αρχών και των λευκών εποίκων. Η εξέγερση και η απίστευτης βαναυσότητας βρετανική αντίδραση δεν αποτελούν μόνο το σημαντικότερο γεγονός στην πορεία της Κένυας προς την ανεξαρτησία (1963) αλλά ταυτόχρονα και μια από τις αιματηρότερες συγκρούσεις στην ιστορία της βρετανικής αποικιοκρατίας.

Ο αριθμός των θυμάτων της οκταετούς αντιπαράθεσης (1952-60) αποτελεί ακόμη και σήμερα αντικείμενο διαφωνιών. Για τα επίσημα βρετανικά αρχεία ο αριθμός των νεκρών ανταρτών είναι 11.000 (συμπεριλαμβανομένων των 1.090 Κενυατών που απαγχονίστηκαν από τη βρετανική διοίκηση). Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Κένυας υποστηρίζει ότι 90.000 Κενυάτες εκτελέστηκαν ή βασανίστηκαν από τις αποικιακές αρχές ενώ 160.000 κρατήθηκαν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης υπό κτηνώδεις συνθήκες. Ο καθηγητής David Anderson του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης έχει υπολογίσει τον αριθμό των νεκρών σε 25.000. Πάντως, όποιο κι αν είναι το πραγματικό νούμερο, είναι σαφές ότι επρόκειτο για κάτι πολύ πιο σημαντικό από μια απλή «εξέγερση». Και είναι επίσης βέβαιο ότι η συντριπτική πλειονότητα των θυμάτων ήταν Αφρικανοί. Μόνο 32 λευκοί έχασαν τη ζωή τους από τους αντάρτες – λιγότεροι από όσους σκοτώθηκαν σε αυτοκινητικά δυστυχήματα στο Ναϊρόμπι την ίδια περίοδο.

Η «εξέγερση» ήταν λοιπόν περισσότερο πόλεμος. Σε κάποια στιγμή, οι βρετανικές δυνάμεις ασφαλείας ανέπτυξαν στην Κένυα 11 τάγματα πεζικού, 21.000 αστυνομικούς, εκατοντάδες άρματα μάχης, ακόμη και βαριά βομβαρδιστικά. Οι λευκοί έποικοι, η βρετανική διοίκηση, οι ιεραπόστολοι και η κυβέρνηση στο Λονδίνο περιέγραψαν τους Μάου Μάου ως μια βάρβαρη οργάνωση που υπονόμευε την τάξη και την πρόοδο γοητεύοντας έναν πρωτόγονο και προληπτικό λαό ο οποίος βρισκόταν σε σύγχυση από την επαφή του με τον «πολιτισμένο κόσμο». Όπως το έθεσε μια έκθεση του Colonial Office που δημοσιεύθηκε το 1960, οι Μάου Μάου ήταν «τρομοκράτες» που «βασίζονταν σ' ένα θανατηφόρο μείγμα ψευδο-θρησκείας,

εθνικισμού και σατανικών μορφών της μαύρης μαγείας». Η πραγματικότητα βέβαια είναι πολύ πιο σύνθετη. Η εξέγερση ήταν το αποτέλεσμα κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων.

Το όνομα

Το όνομα «Μάου Μάου» δεν σημαίνει τίποτε στη γλώσσα των Κικούγιου. Οι περισσότεροι συγγραφείς αποδίδουν την ονομασία της εξέγερσης στις αποικιακές αρχές. Σε μια απόφαση της αποικιακής διοίκησης του 1950 αναφέρεται ότι απαγόρευσαν μια μυστική οργάνωση με το όνομα «Ένωση Μάου Μάου». Αυτό όμως που επρόκειτο να αντιμετωπίσουν δεν ήταν μια οργάνωση αλλά μια επανάσταση – της οποίας οι πιο τρομακτικές εκδοχές πήραν το όνομα Μάου Μάου.

Ραγδαία αύξηση των λευκών εποίκων

Στις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, η εύφορη γη των υψιπέδων της βρετανικής -από το 1895- αποικίας της Κένυας προσείλκυσε δεκάδες χιλιάδες Βρετανούς εποίκους που απέκτησαν μεγάλες περιουσίες καλλιεργώντας καφέ και τσάι. Για να προστατεύσουν τα συμφέροντά τους, οι έποικοι όχι μόνο κατέλαβαν εδάφη που χρησιμοποιούνταν για αιώνες από διάφορες φυλές (όπως οι Μασάι) αλλά πίεσαν και πέτυχαν την απαγόρευση της καλλιέργειας καφέ από τους ιθαγενείς. Κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, η Κένυα έγινε σημαντική βάση για τις επιχειρήσεις του βρετανικού στρατού εναντίον της Ιταλίας. Πάνω από 100.000 Κενυάτες αξιωματικοί και στρατιώτες συμμετείχαν στις επιχειρήσεις. Η επιστροφή τους στην Κένυα μετά τον πόλεμο αποτέλεσε τον πυρήνα μιας νέας τάξης εξευρωπαϊσμένων Κενυατών με συγκεκριμένα συμφέροντα.

Ο αριθμός των Βρετανών εποίκων αυξήθηκε θεαματικά μετά τον πόλεμο. Το διάστημα 1945-48 εγκαταστάθηκαν στην Κένυα 8.000 λευκοί, ανεβάζοντας τον αριθμό των εποίκων σε 40.000. Ο πληθυσμός της εθνότητας των Κικούγιου ανερχόταν σε περίπου 1.000.000 και αυξανόταν με γρήγορους ρυθμούς. Ζώντας στα Λευκά Υψίπεδα της Κένυας –δηλαδή κοντά στο Ναϊρόμπι– οι Κικούγιου βίωσαν τις επιπτώσεις της αποικιοκρατίας πολύ περισσότερο από άλλες εθνότητες της Κένυας (όπως π.χ. οι Λούο). Το γεγονός ότι πάνω από 100 τετραγωνικά μίλια «γης των Κικούγιου» είχαν παραχωρηθεί στους Ευρωπαίους εποίκους αποτελούσε μόνιμο αντικείμενο παραπόνων προς τις αποικιακές αρχές.

Αναζητώντας γη, πολλοί Κικούγιου μετανάστευσαν σε μια αραιοκατοικημένη περιοχή των υψιπέδων, την επαρχία της Κοιλάδας του Ρήγματος (Rift Valley District). Η γη είχε παραχωρηθεί σε εποίκους, οι οποίοι όμως υποδέχθηκαν στην αρχή θερμά τους Κικούγιου καθώς είχαν ανάγκη από εργατικά χέρια. Τυπικά οι Κικούγιου καταγράφηκαν ως «καταπατητές» (squatters), αλλά με την πάροδο του χρόνου μετατράπηκαν σε ανεξάρτητους παραγωγούς: με αντάλλαγμα ένα κομμάτι γης για καλλιέργεια ή για να βόσκουν τα ζώα τους, πλήρωναν στους λευκούς ενοίκιο σε εργασία ή είδος.

Οι φτωχοί «καταπατητές» διωγμένοι απ' όλους

Η μεταπολεμική περίοδος έφερε μεγάλες αλλαγές. Η Εργατική κυβέρνηση στο Λονδίνο έθεσε ως προτεραιότητα την ανάπτυξη των αποικιών. Πίστευε ότι μπορούσε να εκσυγχρονίσει την αγροτική οικονομία της Κένυας με σκοπό τις εξαγωγές. Τα αγροκτήματα των εποίκων θα μπορούσαν να εξελιχθούν σε εντατικές καλλιέργειες με τη χρήση λιπασμάτων και μηχανημάτων, κι αυτό, με τη σειρά του, όχι μόνο θα έφερνε έσοδα στις αποικιακές αρχές αλλά θα αποτελούσε και «υπόδειγμα προς μίμηση» για τους Αφρικανούς παραγωγούς. Έτσι οι

«καταπατητές» εκδιώχθηκαν από τα υψίπεδα και αναγκάστηκαν να επιστρέψουν στη γη των Κικούγιου – που θεωρούσαν ότι τους ανήκει λόγω «προγονικών δικαιωμάτων». Δυστυχώς η ελίτ των Κικούγιου, που καλλιεργούσε τα κτήματα προς ίδιον όφελος, δεν τους καλωσόρισε. Στο μεταξύ, η αγορά εργασίας στο Ναϊρόμπι -μάλλον φιλική για τους μορφωμένους Κικούγιου- δεν αποτελούσε επιλογή. Έτσι οι «καταπατητές» -πλέον πάνω από το 25% του πληθυσμού των Κικούγιου- αντιμετώπισαν αποκλεισμό και περιθωριοποίηση τόσο στην ύπαιθρο όσο και στις πόλεις. Αυτό προκάλεσε τη ριζοσπαστικοποίηση πολλών νεαρών Κικούγιου. Αυτό με τη σειρά του κλόνισε τις παραδοσιακές ιεραρχίες. Οι αρχηγοί των φυλών είδαν να αμφισβητείται η εξουσία τους. Οι πλουσιότεροι και πιο μορφωμένοι Κικούγιου που είχαν φοιτήσει σε ιεραποστολικά σχολεία αντέδρασαν στην κατηγορία των «καταπατητών» ότι ήταν «μαριονέτες» των αποικιοκρατών.

Το συνταγματικό κόμμα Kenya African Union υπό την ηγεσία του Jomo Kenyatta δεν ανταποκρίθηκε επαρκώς στα νέα κοινωνικά αιτήματα. Υστερα από μια αποτυχημένη απεργία στο Ναϊρόμπι, οι επιθέσεις εναντίον αγροκτημάτων εποίκων και κυβερνητικών κτιρίων, αλλά και οι δολοφονίες «πιστών» στους Βρετανούς Αφρικανών από αντάρτες που είχαν τα κρησφύγετά τους στα δάση της κεντρικής Κένυας, έγιναν ολοένα και συχνότερες. Πολύ σύντομα οι αποικιακές αρχές κήρυξαν την αποικία σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης.

Βέβαια, οι Βρετανοί από την αρχή θεώρησαν τον Jomo Kenyatta ως τον αρχηγό των Μάου Μάου. Τον κατέκριναν για τις «διασυνδέσεις» του με αριστερούς κύκλους του Λονδίνου, τον κατήγγειλαν για τις «ύποπτες» επισκέψεις του στη Σοβιετική Ένωση, τον παρουσίασαν ως «τρομοκράτη» που «κινεί τα νήματα» των δολοφόνων και χρησιμοποιεί τη μαγεία για να καταλάβει την εξουσία. Τελικά τον παρέπεμψαν σε δίκη και τον καταδίκασαν σε φυλάκιση με τη μαρτυρία ενός και μόνον ανθρώπου, ο οποίος πολλά χρόνια μετά παραδέχθηκε ότι είχε πει ψέματα.

Οι φτωχοί «καταπατητές», τα θύματα της ανάπτυξης της Κένυας, αντιμετώπισαν ένα ιδεολογικό οικοδόμημα που τους παρουσίαζε ως «πρωτόγονους» που «αντιμάχονταν» την πρόοδο. Ήταν επόμενο να τους προσελκύσει η μυστικιστική αφήγηση της αναλλοίωτης «ταυτότητας» των Κικούγιου που είχε ενσωματωθεί στον όρκο, τις τελετές και τα τραγούδια των ανταρτών του δάσους.

Τελικά, η εξέγερση των Μάου Μάου καταπνίγηκε – αλλά με ένα τεράστιο κόστος σε ανθρώπινες ζωές. Θα περνούσαν όμως πολλές δεκαετίες για να αναγνωριστεί η σημασία, το εύρος και οι συνέπειές της αλλά και -πάνω απ' όλα- η απίστευτης σκληρότητας αντίδραση των Βρετανών.

* Ο κ. Αστέρης Χουλιάρας είναι καθηγητής στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.